

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi polji. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 13.

V Ljubljani, 1. julija 1879.

Tečaj XIX.

Sedanja šolska situacija in pogled v bodočnost.

„Kaj bo z našim šolstvom? Kaj bo z našim stanom v bodočnosti? Pri čem smo?“ Taka in enaka prašanja čutiš sem ter tje mej učiteljstvom, zlasti mej učiteljstvom sosednih kronovin. Kranjsko učiteljstvo pa je vsled najnovejših šolskih postav tako zbegano, da se niti prašanja staviti ne upa, a na odgovor še misli ne. Kdor je pazno zasledoval razvitek avstrijskega šolstva in si zapomnjeval razne dogodjaje v minulej dobi in kdor pazno ogleduje in presojuje najnovejša javljenja mej učiteljstvom in zunaj njega, ta nekoliko more imeti prave pojme o sedanji šolski situaciji, o sedanjem šolskem položaju, in ta sme sklepati tudi nekoliko o prihodnosti, ako se bode ona namreč po normalnem potu iz sedanjosti razvijala. Pisatelj teh vrstic si torej usoja narisati čitateljem „Uč. Tov.“ sedanji šolski položaj zgol iz objektivnega stališča, opirajoč se na razne izjave v javnem življenji, zlasti na debate v poslednjem državnem zboru, na izid 7. avstrijskega učiteljskega zbora, na učiteljske zборе in svečanosti, ki so se letos obhajale v spomin desetletnice državnih šolskih postav, in na glasila po raznih novinah. — Glasovi o sedanjem položaju, kakor tudi želje in terjatve za bodočnost gledé šolstva so jako različne, kakor so namreč različne stranke in stanovi, od katerih dohajajo. Drugače slikajo situacijo, šolsko stanje, slovanški narodi avstrijski, zopet drugače nemški narod; liberalna stranka, katera sicer to ime po krivici nosi, ima druge želje, nego cerkveno, in učiteljstvo seveda se zopet drugač oglašá, neučiteljstvo, zlasti kmetski, rokodelski in delavski stan. — Slovan pravi: Sedanji šolski sistem je dajal prednost nemškemu narodu, nemškemu jeziku, v sedanji dobi so se gradile in otvarjale največ

le nemške, više, srednje in ljudske šole; država in vlada je le te največ podpirala, in nemški jezik celó v slovanske šole urivala. Ker je narodnostno prašanje principijelna točka denašnje politike, zato niso Slovani porajali še dobre strani nove šolske postave. Objektivni Nemec zlasti tako zvane liberalne stranke je bil pač zadovoljen z razvitkom svojega nemškega šolstva, in za kaj bi tudi ne bil? Hegemonijo (nadvladje) nad drugimi narodi pridobili so si Nemci poleg tega, da so imeli zgodovinske predprave, največ po večji omiki, do katere so jim seveda šole največ pripomogle. Zato so pa vso skrb na šolstvo obračali tudi v najnovejši šolski dobi, v kateri so jim postavodajalni faktorji, državni, deželni zbor in vlada, posebno na roke šli. Nemško šolstvo po Avstrijskem je v obče lepo uravnano. Prvič vlada v njih učilnicah edino le materinski jezik, drugič je nemški narod veliko za svoje šole žrtvoval, in tretjič je vlada zeló zeló razne nemške šole podpirala iz državnih fondov. Nemci imajo torej čisto prav, ako hvalijo dobo in sistem, katera sta jim do mnogo izobraževalnih zavodov pripomogla. Le cerkvena stranka ni z novim šolstvom zadovoljna; pa ima seveda tudi svoje vzroke. Nova doba jej je bila odtegnila vodstvo v obče dobro, katero je državo le malo stalo. Ta nevhvaležnost jo je pekla pred 10letni in jo peče še dan danes. Poleg tega se je v novi dobi na versko-moralno izrejo manje oziralo — in ker je nova šola draga bila, ker je bila sim ter tje tudi kaka potrata, kar je ta stranka hitro opazila, zato ni mogla biti naklonjena novim naredbam, zlasti ko so se nekateri cerkveni dostojanstveniki včasih po nepotrebnem žalili (primeri affaire Kutschker v Beču). Z nemško cerkveno stranko je bila seveda enih misli tudi slovanska, katero je še žaljenje narodnih pravic v opozicijo pripravilo. —

Skoro popolnem vesel obraz je kazalo učiteljstvo v minuli 10letni dobi, in prav je imelo, da se je tega spomladanskega svojega časa veselilo, kajti ta blažena doba je morebiti zdaj že minula. Čas, v katerem se je šola, učitelju najsvetejši hram, čas, v katerem se je on sam bolje čislati začel, in v katerem so mu bili poleg svobode tudi boljše materijelno blagostanje odločili, je zanj gotovo zgodovinsko-imeniten. Na nekatere ustanove v novih šolskih zakonih, na pr. na avtomne šolske gosposke (krajni in okrajni šolski svet) je mogel učitelj ponosen biti. Ali žalibog, da so se nekatere nove svobodne inštitucije kmalu pretvorile v uradno-birokratečne zavode, kar so posebno slovanske šole občutile.

Kmetskemu in delavskemu stanu je bila nova šola sem ter tje malo breme, posebno ondi, kjer je vladala brezobzirnost, in kjer so šolske gosposke z globami in zapori starišev radi slabega šolskega obiskovanja paradirati in bahati hotele. V obče pa je bil kmet šole in učenja vesel, in je rad pošiljal otroke vanj, ako ga le revščina preveč mučila ni. Seveda osemletna šolska doba mu je bila sim ter

tje nadležna, kar je v nekaterih slučajih čisto lahko razumljivo. — No, facit vsega tega premišljevanja je, da ni nihče popolnem zadovoljen z novo šolsko uredbo, kakor z nobeno človeško napravo ne. Najbolj ugaja sedanji sistem nemškemu učiteljstvu; zato pa ono želi, da bi ostalo vse pri sedanji uredbi, le nekaj naj bi se dopolnilo, na pr. za hudobne, čisto pokvarjene otroke po mestih naj bi se vpeljale tako zvane „rešilnice“ (Rettungshäuser). Da pa nemško učiteljstvo nema mnogo želj, ali bolje rekoč, da si v sedanjih okoliščinah ne upa nič novega več doseči, to dokazuje slabo obiskovani in mlačni 7. avstrijski učiteljski zbor v Beču, na katerem je bilo samo 1500 učiteljev. Kaj je to? Vsaj šteje samo Dunaj več učiteljstva. Kje zasluži ta zbor ime avstrijski? Ali je bilo mar kaj Čehov, Poljakov, Rusinov, Slovencev, Italijanov, Rumunov navzočih?

Toliko je gotovo, da je nemško šolstvo v Avstriji za zdaj doseglo gledé unanje organizacije svoj vrhunec, kar pripozna sam voditelj nemškega učiteljstva, dr. Dittes, v svojem govoru o priliki svečanosti desetletnega obstanka šolskih postav, ko tako-le svoje vérne tolaži: „Nun wird es die Aufgabe des Lehrerstandes sein, die innere Seite, die pädagogisch-didaktische Entwicklung der Schule mit der grössten Hingebung zu pflegen, umsomehr, als vorläufig eine weitere äussere Entwicklung unserer Schule nicht zu hoffen steht. Dies schadet aber auch nichts. Ein Stillstand ist in wichtigen Dingen oft recht gut“ i. t. d. V istem govoru je mož tudi tožil, da se nemški šolski listi iz Beča po Avstrijskem več ne čitajo, da so po lokalnih listih izpodrinjeni, in pravi, da je „eine traurige Thatsache, dass das deutsche Element, welches in Oesterreich das eigentlich staatsbildende und staatsershaltende (t. j. von der Regierung privilegierete und dadurch im Staate dominierende) mehr und mehr in den Hintergrund gedrängt wird“. — To vse kaže, da nastopa slovanska doba, t. j. da se bode tudi Slovanom pravica godila. Naj se obdržé nove šolske postave, kakor so bile prvotno osnovane, obdržé naj se vsaj dobre temeljne točke, kakoršnih je največ v državni šolski postavi od 14. maja 1869. Ali vse drugo, kar je nastalo kasneje na korist nemštva v slovanskih deželah, kar je zoper narodne in narurne pravice, kar je zoper vsako zdravo pedagogiko in didaktiko, zoper deželno in občinsko avtonomijo — to naj se odstrani. — V ljudskih narodnih šolah naj gospoduje edino le narodni jezik, ali vsaj postave naj v tem ne stavijo preozkih mej.

Vsaka dežela, vsak okraj in tudi vsaka občina ima zlasti v zadevi šolstva svoje posebne potrebe in razmere. Zato naj bi se pred vsem merodajalni možje za šolsko avtonomijo potegovali.

Kakor smo torej iz citata nemškega učitelja videli, nastopilo je zdaj neko tihostanje za avstrijsko šolstvo. Mi upamo, da pa to velja

le za nemške šole. Učitelji slovanski si sicer tudi boljšega materialnega stanja nadjati ne smemo, ali to pa upamo, da bodo v bodočnosti naše šole oproščene nemške klade, da bode birokratizem sedanje šolske uprave odpravljen, da se bode po avtomni poti za slovanske šole več storilo, nego po dosedanji, in da se bode nam slovanskim učiteljem dopustilo, skrbeti za omiko naše slovanske mladine, kar se dozdej v slovanskem duhu ni ravno tako odkritosrčno in naravnost dopuščalo.

Temu sestavku nismo nič dostavili, niti nič bistvenega pre naredili, v obče nam vse ugaja, a poudarjati se nam zdi treba naše glavno načelo: Magnetična igla ne miruje prej, dokler ne kaže na sever, konservativna stranka, ali kakor jo imenuje g. pisatelj cerkvena stranka, ne more hvaliti šolske postave prej, dokler se v obče ne prizna v glavno načelo: Šola mora imeti cerkveno podlago, šola mora biti verska (konfessionel). Ne rečemo sicer, da so naše šole brezverske, da se v njih ne gleda na verozakon in pravnost, ali prva je le država, ki vse ukazuje, ki nadzoruje tudi verouk, ako hoče, postavno je v to opravičena; le primeri člen 17. osnovnih postav, potem §. §. 5, 6, 9 derž. postave 25. maja. vzlasti pa §. 5. derž. šl. postave 14. maja 1869. — Da se v obče tudi v takih rečeh taktno postopa, v tem se nam gre zahvaliti nekaj vladnim organom, poglobitno pa modrosti svitelega cesarja; a načela imajo svoje posledice in danes ali jutro more tudi nekatolik ukazovati in nadzorovati verouk. — Novo šolstvo se je pa razbilo ob tistem klečetu kakor vse naprave, ki so pretirane ali prehitene — na gmotni moči. — »Dežela ne more več plačati vže sedaj preveč plačuje i. t. d.«; in ker to boli liberalne in konservativne davkoplačevalce, zarad tega, poglobitno zarad tega, je nastopil »scholaestitium«. Zato je pa tudi naravnost smešno, ako se školniki toliko poganjajo za osemletno šolsko obiskovanje, o tem naj govore tisti, ki šole vzderžujejo in otroke vanje pošiljajo. »Vred.«

C.

Anton Žakelj — Rodoljub Ledinski.

Bilo je l. 1855, da je po iskrenih prijateljih Ledinski nekoliko se spet otajal in jel z nova orati ledine slovenskega pesništva, in to po Novicah. Razun že priobčene pesmi je dal od sebe tedaj v št. 77 kratkočasno ribniško povést „Udovec“, v kateri se opéva pridni rešetar Andrej Terpin, kateri je z ženico, urno, zalo pomočnico, pridobil si kravo v hlev; za pervim, drugim sinom domá — pervo, drugo tele v hlevu — tako, da „ime Terpin je veči laž vsaki dan“; ali — v porodu tretjem umre mu žena, v lastni preobilni masti pogine mu krava, in Andrej žaluje ter žaluje, da stopi skerbnih sosedov troje v hišo ga tolažit in mirit; nato pride oče župan, in učenik, in še brivec njegov, in prvi mu ponuja hčer, drugi sestro, tretji svast, da — tak hrum in šum je bil okrog njega, ko